

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1993 m. birželio mėn. 12 d. / June 12, 1993

Nr. 112(22)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Pažiūrėkit

*Pažiūrėkit, mieli broliai, į supiltus
Kritusių sukilėlių kapus,
Kur jie savo kūnais grindė tiltus,
Versdami gyvenimo sukrutintus lapus...*

*Pažiūrėkit, mieli broliai, į tremtinių
Eisenas per tundras ir stepes —
Mylimos ir nelaimingosios tėvynės
Gyvą širdį sopulingai gniaužiančias reples.*

*Pažiūrėkit, mieli broliai, jos sodybų
Ugnimi sulgyntų ten su žeme, —
Vis tai ji ir vis ant kryžiaus medžio kybo
Darganų ir vėtrų šiurpulingam užime.*

*Pažiūrėkit, mieli broliai, jos gajumo,
Trykstančio iš mėlynų akių,
Jos kančių, jos sielvarto ir jos liūdnumo
Dėl vis dūžtančių svajonių jos lakių.*

*Pažiūrėkit, mieli broliai, ir tikėkit
Jos krūtinėj rusinčia svaja.
Pažiūrėkit, mieli broliai, pažiūrėkit
Ir tikėkit, ir tikėkit amžinai su ja!*

Jonas Aistis

Ir tikėkim...

Ši, turbūt mums visiems gerai žinoma, Jono Aiščio eilėraštis pasirinkome spausdinti vedamojo vietoje, kada šį šeštadienį, kaip ir kiekvienais metais, minime Birželio keturioliktają — atgimimo Lietuvoje prasmingai pavadintą „Gedulo ir vilties dieną“. Šis eilėraštis pasako viską, ką reikia tą dieną pasakyti, ir daugiau — jis įkūnija gedulo ir vilties paradoksą, kurį kitom, negu poetinėm priemonėm, yra taip sunku, o gal net neįmanoma išreikšti, tuo labiau išaiškinti. Ir tai padaręs už mus ir mums, pasiūnia mus į ateitį, savo pačių trumpu gyvenimo tarpsniu dalyvauti nenutrūkstamoje ir amžinoje mūsų tautos gyvystėje.

Trys žodžiai yra itin svarbūs šiame eilėraštyje ir toliau pateiksime tiksliai tam tikrą ir, aišku, tik vieną galimą jų glosą. Tie žodžiai svarbūs dėl jų vietos visoje eilėraščio sandaroje, jų pakartojimo ir jiems teikiamo svorio, o drauge ir į juos įlieto viso eilėraščio retorinio siekio. Poetas pradeda kiekvieną posmą kvietimu „Pažiūrėkit“, o paskutiniaja

me jį net pakartoja tris kartus. Galima sakyti, kad visa Birželio keturioliktosios kiekvienais metais prisiminimo ir jos paminėjimo prasmė glūdi šitame žodyje, šitoje sąvokoje. Ką kitą darome, jeigu ne žiūrime, jeigu ne vieni kitus raginame kartu pažiūrėti į tiek daug mūsų žmonių gyvenimu „sukrutintus lapus“? Ir nebūtinai tą „pažiūrėjimą“ turime suprasti tik kaip metaforą mūsų prisiminimo aktui: jis mums įmanomas raidiškai — turime nuotraukas, filmus, knygas, muziejuose eksponatus. Į visa tai žvelgdami, savo vaikams rodydami, negalime nepajausti, kad tai šventos relikvijos, ir mūsų prisiminimas savo žmonių kančių ir mirties todėl taip pat tampa šventu aktu, kartojamu jau iš kartos į kartą, jungtį tarp mūsų visų. Ta jungtis poeto kaip tik iškeliamą jo kreipiniu: „mieli broliai“. Jeigu bet kurią dieną metuose, tai tikrai Birželio keturioliktają mes įstengiamės savo tautiečius (kurių šiaip galime nemėgti, negerbti, nekęsti (Nukelta į 4 psl.)

Didysis lietuvių tautos turtas

ANTANAS KLIMAS

LIETUVIŲ KALBOS ŽODYNAS. XV tomas: ŠLIUP-TELŽTI. Vilnius: „Mokslas“, 1991. 1.188 puslapiai. Vyriausias redaktorius K. Ulvydas; redakcinė kolegija: S. Kežytė, J. Paulauskas, K. Ulvydas, V. Vitkauskas, K. Vosyltė.

Nors šiame tome išleidimo data yra išspausdinta 1991, bet patomas tepasirodė tik 1992 metų pabaigoje, iš dalies ir 1993 metų pradžioje. Šio tomo tekstas buvo spausdinimui paruoštas dar gerokai prieš 1988 metus, bet Atgimimo metai ir po to visokie labai sunkūs įvykiai, visa ta sumaištis Lietuvoje sutrukdė šio tomo pasirodymą keleriais metais.

Ačiū Dievui, kad pagaliau ir šis tomas pasirodė, nes XIV tomas išėjo dar 1986 metais, t.y. beveik prieš septynerius metus. Taip jau beveik visuomet atsitinka tautos istorijos sukrėtimo metais. Tik naujai atsiradę visokie knygų leidimo „vaizbūnai“ iš kažkur suranda popieriaus ir spaustuves savo populiariems romanams, vertimams, ir net kai kada pornografijai...

Šis milžiniškas darbas jau seniai yra dirbamas Lietuvos mokslų akademijos Lietuvių kalbos institute, bet ir šiame tome dar galima rasti pėdsakų anų laikų, kai tokio Instituto dar nebuvo, o tik buvo Lietuvių kalbos ir literatūros institutas, kaip ir išspausdinta pagrindiniame pavadinimo puslapyje. Tik p. iii jau skaitome: LKI, net ir su senuoju sovietiniu pašto dalinio numeriu.

Žinoma, tai menki dalykai, nes aiškiai matoma, kaip buvo stengiamasi tuos sovietinius pėdsakus ištrinti, tik ne visur tai pavyko. Juk, kaip jau minėjome, viskas jau buvo paruošta spaudai dar tais laikais, kai ir pagaltoti apie Lietuvos nepriklausomybę dar buvo neleidžiama.

Todėl veltui ieškosime ir šiame tome nors vienos citatos iš išeivų rašytojų raštų. Nė vienos nėra. Tik nė šiaip ne taip „ikištas“ Vincas Krėvė-Mickevičius. Tai, žinoma, didelis nuostolis mūsų išeivijos kūrėjams, nes nė vienas sakinyš iš jų kūrybos nepateko į ligi šiol išėjusius 15 LKŽ tomų. Antra vertus, turime suprasti šiuo LKŽ rengėjų padėtį: jeigu jie būtų turėję dabar perskaityti beveik visus išeivijoje išleistus veikalus, tai būtų reikėję ir šį tomą daugeliu atžvilgių iš naujo rašyti. Taigi ir šiame tome rasime citatų iš Petro Cvirkos, Salomėjos Nėries ir kitų to meto Lietuvos (t.y. LTSR) autorių. Nemažai rasime dar ir sovietinės spaudos „deimantukų“, tokių kaip Leninas, Stalinas, Brežnevas ir

panašiai. Gal vienas kitas pavyzdėlis iš jų raštų yra kur nors „pasislėpęs“ po tris (= tarybinės spaudos) citatomis...

Ir vieno kito žodžio aptarimas bei aiškinimas, pvz., *tauta, tautiškas, nutautinti*, giliau išsiskaičius, dar slepia sovietinių metų nuosėdų, bet gal tai ir gerai, nes juk tie sunkūs 50 metų negalėjo praeiti be pėdsakų pačioje kalboje.

Dabar pagrindiniai šio tomo duomenys. Š raidei — *šliup* — *švūkst* — tenka 1627 puslapiai, o t raidei — *t-telži* — tenka 628-1.188 puslapiai. Mūsų apskaičiavimu, puslapyje rasime apie 19 žodžių tokiu būdu, padauginus 1.188 iš 19, gausime 22.572 žodžius arba apie 22,500 žodžių. Daugiausia puslapių yra paskirta veiksmažodžiui *taisyti* — net 46 puslapiai, *tekti* — 26 puslapiai, *tekti* — 21 puslapis, *tekėti* — 17 puslapių, *tauti* — 16 puslapių. Iš daiktavardžių šiame tome daugiausia puslapių tenka žodžiui *šuo* — 18 puslapių.

Gal kai kam būtų įdomu sužinoti, kodėl *taisyti* paskirti net 46 puslapiai. Tai yra toks veiksmažodis, kuris, kalbininkų nuomone, visą laiką buvo labai dažnai vartojamas ir yra kilęs iš labai senos ir plačiai vartojamos indoeuropiečių prokalbės šaknies **teis-* / **ties-* / **tois-* / **tis-*. Šiai grupei priklauso tokie žodžiai kaip *teisus, tiesus, teisti, teisė, taisyti, taisyklė* ir šimtai kitų žodžių, išvestų iš šių giminingų šaknų. Galvojama, kad pagrindinė šių šaknų reikšmė yra buvusi labai konkreči — „padaryti ką nors tiesu, lygu, nesulenktu“. Vėliau iš pagrindinių šaknų buvo išvesta visokių žodžių, o ir pats veiksmažodis *taisyti* įsigijo visokių daugiau ar mažiau giminingų reikšmių. Kai buvo prie pagrindinio veiksmažodžio *taisyti*

LIETUVOS MOKSLŲ AKADEMIJA
LIETUVIŲ KALBOS IR LITERATŪROS INSTITUTAS

LIETUVIŲ KALBOS ŽODYNAS

XV

ŠLIUP — TELŽTI

VILNIUS

1991

„Lietuvių kalbos žodyno“ XV tomo titulinis puslapis.

pridėti lietuvių kalbos veiksmažodžių priešdėliai, tada išsivystė dar daugiau reikšmių. Iš viso *taisyti* su savo sangražinėmis ir priešdėlotomis formomis turi beveik 300 reikšmių, kurias mes čia susumuosime:

Taisyti	40 reikšmių
aptaisyti	18 "
atitaisyti	13 "
įtaisyti	28 "

įstaisyti	36 "
nutaisyti	24 "
pataisyti	32 "
pertaisyti	10 "
prataisyti	12 "
pritaisyti	32 "
sutaisyti	30 "
užtaisyti	23 "

Iš viso 298 reikšmės

Kadangi didelė dalis *Draugo* skaitytojų niekada gal nematė ir

nevertė šio didžiojo lietuvių kalbos žodyno, *Lietuvių kalbos žodyno* tomų, čia jų malonumui surašysime visas tas 40 veiksmažodžio *taisyti* reikšmes: 1. šalinti sunkumus, daryti vėl tinkamą naudotis; 2. šalinti klaidas, netikslumus, apsirinkimus, nesklaidumus; 3. gerinti ką (prastą, pasilijusį); 4. daryti derlingesnį, traukesnį; 5. gydyti; 6. (refl.) riebi, storėti; 7. daryti tvarkingą, lygų, pritinkantį; 8. išplėtojti, taisyti, skleist; 9. tvarkyti, prižiūrėti; 10. doroti, darinėti, valyti; 11. įtvirtinti, įstatyti; 12. risti (knygą); dėti viršelius, aplankus; dėti į rėmus, rėminti; 13. kloti (lova, patalą); 14. rengti, vilkti (drabužiais); 15. rengti gražiais, puošniais drabužiais; 16. puošti, gražinti kuok; 17. daryti, gaminti kokį daiktą; 18. statyti, statydinti (statinį); 19. kurti, steigti, rengti; 20. gaminti, tiekti (valgi, gėrimą, edalą); 21. daryti derinantį prie numatyto tikslo, stengtis taikyti; 22. išdirbinėti (juokus, išdaigas, nemalonumus ir pan.); 23. ruošti, rengti (kokiai veiklai, kelionei, įvykiui); 24. tvarkyti, rengti (pardargą, įrankį, kitą kokią priemonę), kad tiktų vartoti, naudotis; 25. dėti šovinį į šaukamojo ginklo lizdą; 26. rengti sėjai, dirbti (žemę); 27. rūpinti, tiktis; 28. kaupti, krauti, dėti; 29. rūpintis, kad kur patektų, būtų priimtas; 30. kelti (vestuves, pokylį); 31. organizuoti, rengti; 32. (refl.) telktis, rinktis; 33. taikyti į taikinį; 34. kreipti reikiama linkme; 35. gretintis, ketinti ką daryti; 36. (refl.) gretintis, taikstyti, šlietis prie ko patinkamo; 37. (refl.) rasti, reikštis, mestis; 38. godžiai valgyti, kirsti; 39. mušti, daužyti; 40. brangiai imti, plėsti, lupti.

Su visomis reikšmėmis čia labai rūpestingai surinkti ir surašyti labai įdomūs sakiniai, pavaizduojantieji šias įvairias (Nukelta į 2 psl.)

Šiame numeryje:

- Gedulo ir vilties diena • Lietuvių kalbos žodyno naujasis tomas
- Tomas Venclova apie 1941 metų sukilimą • Vaizdai ir žodžiai iš Sibiro • Dailininkės Nijolės Banienės gėlės • Naujos knygos
- Ruošiamą nauja „Lietuvos istorija“

Birželio keturioliktoji — Gedulo ir vilties diena pirmą kartą okupuotoje Lietuvoje buvo viešai minima 1989 metais. Nuotraukoje — toji diena Tauragės geležinkelio stotyje. Vystauto Butkaus nuotrauka

Vaizdai ir žodžiai iš Sibiro

Kazys Daugintis

UŽVERSTOS JAU KNYGOS

(Okupantams uždarius Vytauto
Didžiojo universitetą Kaune)

Geluonis piktumo
ir nuodai pagiežos,
– iš akmens pasruvo
kraujo čiurkšlės šviežios.

Suwaitojo žemė,
gėdą užsisiautęs.
Jau rytai aptemę,
dega karo skliautas.

O vaitonės dūmai
graužia laiko širdį...
Daužo saulės rūmą
bepročiai iširdę.

Skurdžius statė, kūrė;
glostė rankos darbščios,
o likimas būrė:
vaiko dienos skaistios!

Užverstos jau knygos,
– priespauda iširdus.
Karo kardas styro,
ibestas į širdis.

1943

1946-IEJI UCHTOJE, KOMIŲ ASSR

Suglumę, sunykę mūs sielos;
Suskeldęs molis kaitroj,
kaip ledas, niekad neištirpęs,
ar žodis, nutilęs dainoj.

Tik utelės rėplina skruostu
ir siurbia gyvybę širdies,
o blakės, plyšiuos pasislėpę,
išlauks ir į puotą skubės.

Budrumą užmigdė! Stebėsis,
kai kraujo nelikę visai...
Asloj nusirėję nuo narų
lavonų sustingę balsai...

O tankai per Suomiją žlėga,
per Lietuvą dulka keliais...
Jie, žemę mažytę sutrypę,
didžiulis, didvyrius jie žais.

Tamsa be žvaigždžių ir mėnulio.
Dar gyvas! Koks sapnas baisus.
Vėl rėkia išsiutus bjaurybė:
– į speigą išvaro basus.

Dar gyvas! Tai sapnas – tikrovė,
– prie kaulų pridžiūvus oda!
Per mano pasaulį rėplioja
negyjanti vergo žaizda.

EILIŲ GIMIMAS

Kiekvieną raidę ašarom rašiau
ant trupantių lapelių atminties.
Nebuvo cenzorių pikčiau – arčiau,
– tamsos šnipams tik durklas išminti.

Minčių duris daužydavo slapta
ir vilko liežuviu vis saldino
kalbas, o žodžiais, kalvėje keptais,
varpydavo net plytą kamino...

Oi daug dainų ištirpo erdvėje,
lyg vaško pilkas dūmas, pamaži,
bet prieš akis – vis žydinti veja
ir Baltijos banga gelmių užui.

Kantriems gyvenimas visad spindėjo
Suklūpdamas maldoj toli mačiau
žydėjimą Jeruzalės žvaigždės
– vilties grūdėlį prie širdies glaudžiau.

Gležna ši sėkla sotino mane,
kai šiaurė išmirė tyliu badu:
kai baugią sielą smaigė nežinia
Vilties padangtėn bėdavo lendu.

Ir žodį pilką broliui vėl rašiau
ant plytančių skiautelių atminimui
Kaip miršta išmintis šventa, mačiau,
– kaip dūža laisvė prie krantų Arktyje.

1948-1970 Uchta-Vorkuta
1970 metų gruodį grįžau į Lietuvą.

MOTINĄ IŠTRĖMUS Į SIBIRĄ

Pagal kaimynės Onos pasakojimus.

Purvynėlyje paskendę,
vargužėlo sukuriuos,
tėviškėlį užsisklende,
vagys rąžos nuo gijos...

Išdraskyta, išvartyta...
Apvėmta Jėzaus kančia...
Maldos būdavo kas rytą...
O dabar nakties delčia.

Žiūri. Stebis. Nematyti.
Liepu juoko negirdėt.
Vėjai debesėlį rita...
Skaudumėlių kur paslėpt?

Gal užkast prie akmenėlių
– pamato tėvų trobos?
Praeitis vartus atkėlė:
– ten tik vėlės tėvaitos.

Arielkėlėje prasmirde,
pikto keiksmo plūduruos,
daužo Kristų – kurti pirtį –
stribas rausias skuduruos.

1956. Po lagerių – atostogos Lietuvoje.
Su leidimu iš tremties.

Į PRAEITĮ

Išvartytos Ateities rodyklės,
ištrypti gyvos širdies laukai.
Tėviškes palikom kelsukiai.
Ko išgąsdintos žuvėdros cėlės?

Kur nakvojom, kokią druską čiulpėm,
žino nukankinti ir naktis.
Gan liūdna – baisi tai sukaktis,
praieiti apkašius skausmo tulpėm.

Kopos nesudraus audrų nei vėjo,
– užpuštys vėl metų vyzėnas.
Eisime kiekvienas vargą nešinas,
pasakų klumpaites sudėvėję.

Dūstame, nuskyne gėlą žalią,
– ir žvaigždžių jau neskaičiuosim. Ne!
Juk gyvename kančių sapne;
laikas nesustos jau prie vartelių.

Po perkūno gąsdintos nakvynės
– vėl senų ekskursijų taku.
Gintarą ramioj bangoj renku,
– ašaras, neišverktas Tėvynės.

Ar susėsim prie bakūžių slenkščio,
prie stalelio, kvepiančio medum?
Uždari varteliai laisvėn mum,
gal jau vakarui ieškokim dangčio.

Atsigręžus matyti dar pėdos,
baigiančios išdilti atmintį.
Žalčio guolis marių užanty,
brolių išdavysčių kraujo žiedas...

Amerikoje gera gyventi, bet kai pasižiūrėsi į šitą Vilniaus studentų likimą, dar geriau pasidarys. Gi toks pat likimas būtų ištisęs ir Tave, be abejo, dar skausmingesnis. Šioje nuotraukoje ir kitas studentas mosėdintis – Viršila iš Virbalų kaimo.

Nuotrauka daryta 1949 balandžio mėnesį, išlaipinus po trijų savaičių kelionės gyvulinioose vagonuose, čia ir sugiedotas velykinis Aleliuja.

Čia mes trys studentai spėstume į situos garsiusius Sibiro kolchozų „marksizmo-leninizmo perauklėjimo rūmus“.

Situose rūmuose buvome prigrasinti 25 metams katorgos darbams, jeigu mėginsime iš jų pabėgti. Įspėjami, kad mes ištremti amžinai, be teisės grįžti į savo Tėvynę, ant ko ir pasirašėme savo ranka.

Mosėdiškis Antanas Šopaga, mosėdiškis Juozas Viršila ir, berods, mažlietuvius Aleksas Jakimavičius. Nuotrauka daryta 1949 metų balandžio gale ar gegužės pradžioje.

Skaudi buvo šita – mano naujoji specialybė, gerasis mano draugas arklukas kartu kenčia su manim ir alkį, ir šaltį.

Nuotrauka daryta Sibiro kelchozo laukuose 1949 metų gegužės mėnesį.

Žmonės kenčia begalines kančias, kadangi pas vienus žmogaus meilę žmogui, o pas kitus žmogaus neapykantą suaugusi su kerštu žmogui. Bet už ką gi sovietinėj sistemoj gyvulėliai kenčia, kai vietoj dviejų maišų bulvių įdejus tris, jau arklukas krenta iš kojų.

Skaudi buvo šita – mano naujoji specialybė, gerasis mano draugas arklukas kartu kenčia su manim ir alkį, ir šaltį.

Nuotrauka daryta Sibiro kelchozo laukuose 1949 metų gegužės mėnesį.

Čia mes, studentai iš Lietuvos, išgarsejome kaip geri statybininkai. Iš grūdų sandėlio statome transporterį į Angaros upę. Darbdavys – brigadininkas, nuo senų laikų gyvenantis, berods, ukrainietis, buvo neblogas žmogus. Betgi jis irgi sovietinės vergijos gyventojas. Kai jis paprašė, kad mes jį su valtele perkeltume per Angarą į Usolej rajoną, kur jis gyveno, iš spekomendantūros pasipylė šūviai, ir valtele negalėjo grįžti atgal. Čia mūsų darbdavys jau nieko negalėjo padėti. Studentai kuriam laikui buvo įdaboklinti įkalinti, nes norejo priklijuoti kaip mēginimą pabėgti.

Vienoj pusej Angaros Kirovo rajonas, o kitoj Usolej rajonas. Mes neturėjome teisės įkelti kojos į kitą rajoną, nors jis būtų gretimas. (Gerą žmogų pažymėjau taškeliais.)

Vilniaus studentės tremtyje, jų tarpe ir žymaus Lietuvos knygnešio Akelačio nuo Marijampolės duktė. Jis buvo ištremtas caro laikais ir raudonųjų okupantų 1949 m. kovo 25 d. Neįsivaizduojamas sutapimas – tokioje Sibiro platybėje pateko į tą pačią vietovę. Jis pasimirė Sibire, bet, Lietuvai atgimus, jo kaulėliai, kaip ir mano tėvelio, buvo parvežti į Lietuvos žemę.

Šitai grūdų maišus reikėdavo nešti ištisas dienas rudens paruošų metu. Aš ir dabar nebeimu maišus nešti ant kupros, o tik ant peties – sibiriskai.

Nuotrauka daryta 1949 metų rugpjūčio mėnesį Toypem grūdų paruošų punkte.

Vilniaus studentės Sibire – Bureto grūdų paruošų sandėliuose ap- pavoja grūdus, o čia vietinis rusas prižiūri jam skirtą darbo jėgą – vergas iš Lietuvos.

Visgi čia jau buvo geriau negu kolchoze, bet ypačiai sunkus dar- bas buvo, kai Angarą iš Irkutsko atplaukdavo barža, ir mums, su vietinėmis rusėmis nešant ant peties grūdų maišus ar vežant karučiais, reikėdavo pakrauti 300 tonų, tai, kai pranešdavo, kad atplaukia barža, kinkos sudrebedavo iš baimės.

(Šios nuotraukos su jų parašais ir eilėrašciai, ne per seniai gauti iš Lietuvos, autoriaus buvo atsiųsti savo jaunystės draugui, gyvenančiam Amerikoje. Nuotraukos yra iš Antano Šopagos albumo.)

Nijolės Baniienės gėlės

ALGIMANTAS KEZYS

Nijolė Baniienė ir pavasario gėlės – sinonimas. Ši yra antroji iš eilės personalinė dailininkės paroda, kurioje vien tik gėlių formos. Parodoje eksponuoti 36 paveikslai – 4 piešiniai ir 32 akrilinės tapybos darbai, sukurti 1991-1993 metais.

Kai kam gali atrodyti, kad tapyti gėles šiais suiručių, karų ir ekonominės krizės laikais yra tartum traukimas iš gyvenimo. Gilios visuomeninės žaizdos paliekamos nuosaly, susikaupusi ties mažu būties fragmentu ir tik jam vienas paskiriamas visas dėmesys. Tačiau Nijolė gėles nėra tik gyvenimo fragmentas, o pats gyvenimas. Menininkui-kūrėjui yra svarbi bet kuri buitinė tematika, nežiūrįnt kaip ją svertų kitų pažūru kaimynas. Tapyti pakelės krūmą ar jo netapyti – beprasmis klausimas. Ar tu droši visų paniekintą velniukštį ar tapysi didįjį pranašą Moze, visur susidursi su ta pačia priešdara: ne kas, o kaip. Estetiniams požiūriui siužetas paprastai groja antruoju smuiku.

Tad koks tas Nijolės „kaip“? Šabloniškas ar ekspresyvus? Amžinai besikartojantis ar vis ką nors naujo pasakantis?

Norėčiau atkreipti žiūrovo dėmesį į keletą Nijolės pamėgtų motyvų. Jos gėlių spalvos šaltos – mėlynos, violetinės, žalios. Vėlesniuose darbuose – šiltesnės ir šviesesnės. Vienur kitur išnyra aštrūs, balti akcentai, lyg spinduliai iš paties žiedo vidurio. Kas tai? Tai simbolis, noris kažką pasakyti. Jis išsi-veržia ne vien iš gėlės pavidalo, o iš jos paties.

* Žodis, tartas per Nijolės Baniienės parodos atidarymą gegužės 8 dieną Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois.

Nijolė Baniienė per savo parodos atidarymą Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois, atidarymą šių metų gegužės 8 dieną.

bet ir iš kūrėjos sielos, iš jos slap-tųjų išgyvenimų bei patirčių. Nijolės gėlių klorito keitimasis parodo jos dvasios nuotaikų įvai-rovę – vienos jos liūdnos ir šaltos, kitos linksmos ir šiltesnės. Štai kaip tik čia tos paprastos gėlytės prabyla dvasine kalba. Jos ne vien vaiz-duoja išvirsnių augalų grožį, bet ir atskleidžia paslaptingą žmo-gaus dvasios vidų, prašneka taip, kaip tinka prašnekti tai vie-nintelei šioje žemėje protu ir

jausmais apdovanotai būtybei, žmogui. O tai ir yra meninės kalbos ypatumas – turimomis tapybinėmis, skulptūrinėmis ar kitokiomis meninės išraiškos priemonėmis, rodant, kitų akimis žiūrįnt, ir kuklius žemės augalus, praskleisti uždangą į tą uždarą savųjų minčių ir savųjų jausmų pasaulį. Tapydama savo pamėgtą pavasario gėles, Nijolė tapo save, save atskleidžia ir kviečia žiūrovą apžiūrėti gėlėtą savo dvasios pasaulį.

Is Nijolės Baniienės darbų parodos Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois: (kairėje) „Rugių laukas“, 1993, akrilis; (dešinėje, viršuje) „Geltonos orchidėjos“, 1993, akrilis.

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 psl.)

– dėl jų ydų, dėl jų bukaprotišku-mo, dėl to, kad jie paprasčiausiai nesutinka elgtis ir galvoti taip, kaip mes jiems prirašom! laikyti broliais. Tai greičiausiai todėl, kad gedulas reikalauja bendro-meninės išraiškos (nesidalijamas gedulas tėra tylus asmeniškas skausmas), o ja įgijęs atlygina ji reiškančius tarpusavio ryšius sustiprinimu, gal ir tarpusavio meile. O juk savaime aišku, kad ir tautos gyvastis, jos visa ateitis pagrįsta ne kuo kitu, o tais tarpusavio ryšiais tarp visų jos narių. Birželio keturioliktąją atsisukame ir į šalia mūsų stovinčius, su mumis ta pačia erdve ir laiku žemėje besidalinančius savo tautiečius, ir bent savo mintimis juos pavadiname broliais ir seserim.

Paskutinįjame posme poetas atskleidžia, kodėl jis savo brolius kvietė pažūrėti į supiltus kapus ir į įeisan per tundra ir stepes, nejučiom nukreipdamas jų žvilgsnį kita linkme – į gajumą, trykš-

tanti, į svajones, nors ir dūžtančias. Tam, kad iš gedulo kildintų viltį, „Ir tikeit...“, sako jis. Sako tai tris kartus. Ir mes tikėjom – tikėjom keturiasdešimt metų čia Amerikoje, kiekviena birželi prisimindami 1940-uosius, 1941-uosius metus, apskritus metus kiekvienas, pagal savo jėgas ir išga-les, tuo tikėjimu gyvendami. Tikėjo ir mūsų broliai Lietuvoje – nebūtų tikėjo, niekada nebūtų pakilęs Sąjūdis ir „istengęs per nepilnus dvejus metus atkurti nepriklausomybę“, kaip taikliai pažymėjo filosofas, Seimo narys, Romualdas Ozolas birželio 4 dieną Vilniuje įvykusiame penktųjų Sąjūdžio metinių minėjime. Tačiau tikėjimas, kaip ir meilė pagal Šv. Paulių (1 Kor 13, 8) niekada nesibaigia. Kai kuriais atžvilgiais Lietuva tikėti dabar yra gal kiek sunkiau, negu per tą penkiasdešimtmečio tamsą. Tačiau tikėjim – tai vienintelis žuvusių, nukankintų, sušalusių, badu numarintų mūsų brolių ir „mylimos ir nelaimingosios tėvy-nės“ vertas mūsų pasirinkimas.

(a. il.)

Du iš Lietuvos našlaitelių Majos Goštautaitės nuotrauka

• Majos Goštautaitės fotografiniai darbai buvo išstatyti jos ir dviejų kitų University of Chicago šiaudien baigiančių studentų – Linda Nguyen ir Heike Schneider diplominių meno darbų parodoje, vykusioje Midway Studios, University of Chicago. Majos fotografijų siužetai yra iš Lietuvos: vaikučiai, ypač našlaituose, prieglaudose, seneliai, Kryžių kalnas, Lietuvos miškai. Meniš-

Naujos knygos

Milda Budrienė, M.D. AMERIKOS LIETUVIAI GYDYTOJAI. Redagavo Adeodatas Tauragis. Čika-ga: Lituistikos tyrimo ir studijų centras, 1992. 194 puslapiai. 76 nuotraukos. Kaina su persiuntimu – 20 dolerių. Gaunama iš Lituistikos tyrimo ir studijų centro, 5620 South Claremont Avenue, Chicago, IL 60636, telefonas: 312 434-4545.

Dr. Mildos Budrienės, daugelio straipsnių medicinos klausimais, kelių medicinos istorijos knygų autorės, pasirodžiusi naujoji knyga yra labai svarbus indėlis į Amerikos lietuvių istoriją. Knyga Amerikos lietuvių gydytojai 1884-1984 (Chicago: Lituistikos tyrimo ir studijų centras, 1992) yra Amerikos lietuvių gydytojų vardynas, išleisto taip pat Čikagoje, tesinys.

Pažymėtina, kad naujojoje knygoje daug plačiau, išsamiau aprašomi lietuvių gydytojai, kurie reikšė ne tik medicinoje, bet ir visuomeniniame-politiniame JAV lietuvių bendruomenės gyvenime. Todėl nereikia stebėtis, kad kai kurių gydytojų pavardžių ir nesurastume. Jeigu Vardynė autorė įtraukė Amerikos lietuvių gydytojų trumpus biografinius duomenis, tai antroje knygoje randame plačias, išsamias jų biografijas ir istorinės aplinkos aprašymus.

Pirmajame savo knygos skyriuje autorė pamini visus lietuvių gydytojus, kurie aktyviai dalyvavo Amerikos lietuvių gyvenime nuo 19-ojo amžiaus pa-

baigos iki Antrojo pasaulinio karo. Šiame skyriuje aprašyti 97 lietuvių gydytojai. Autorė net nurodo, kur galima rasti pla-tesnių informacijų apie tuos žmones. Antrasis knygos skyrius skirtas Lietuvos gydytojams, kurie Antrąjį pasaulinį karą, artinantis antrąjį sovietinei okupacijai, pabėgo iš Lietuvos ir, atsidūrę JAV aktyviai dirbo ne tik medicinoje, bet ir visuomeniniame bei politiniame gyvenime. Šiame skyriuje minimi 176 gydytojai.

Trečiasis knygos skyrius papildoma antrąjį. Čia išskirti lietuvių gydytojai, kurie dirbo arba tebedirba JAV universitetuose. Skyriuje minima, kad iš 404 gydytojų, baigusių mokslą Lietuvoje ar pokarinėje Vokietijoje, JAV aukštosiose mokyklose dirbo keturi Kauno Vytauto Didžiojo universiteto auklėtiniai ir 27 Vokietijoje baigę medicinos mokslus gydytojai. Ši skaičių papildė dar 60 gydytojų, pasiekusių medicininį išsilavinimą Amerikoje. Trečiajame knygos skyriuje autorė aprašė 81 gydytoją.

Ketvirtasis knygos skyrius skirtas odontologams. Autorė su nuoskauda pažymi, kad odontologai ilgą laiką buvo gerokai pasyvesni, retai kada dalyvaudavo visuomeniniame gyvenime. Ir nurodo, kad tik pastaruoju metu jų veikla suaktyvėjo: Čikagoje ir New York'e įsikūrę Lietuvos odontologų draugijos. Dr. Milda Budrienė ketvirtajame savo kny-

Dr. Milda Budrienė Algio Mockaičio nuotrauka

gos skyriuje aprašo 57 dantų gydytojus.

Knygoje gydytojų pavardės sudėtos abėcėles tvarka, moteris galime rasti net pagal mergautinę pavardę. Knygoje daug idomių faktų, kurie jaunajai kar-tai nežinomi, o vyresniosios spėta jau pamiršti. Išsamūs istoriniai duomenys iš medicinos mokslo raidos, gražūs knygos apipa-vidalinimas (joje panaudota 70 nuotraukų) knyga padaro įdomią ir reikalingą.

Skirmantė Jakštaitė

Didysis lietuvių tautos turtas

(Atkelta iš 2 psl.)

ninkų, lituanistų, mokytojų, žurnalistų pastangų. Deja, gali atsitikti panašiai kaip su liaudies dainomis: kai aš augau, mes labai dažnai susirinkdavome pane-munėje, ant kieno nors gonkelių, ir dainuodavome, dainuodavome. Vasarą tai kartais kas vakaras, o savaitgaliais tai tikrai... Ir iš kaimyninių kaimų ataidėdavo dainos... Gal net nedainuo-davome tikra to žodžio prasme, o susirinkdavome „parėkti“... Kad ir trečiame kaime merginos gir-dėtų...

Dabar Lietuvos kaimas tyli, ne-dainuoja. Man tai buvo vienas iš pačių liūdniausių tėviškės skausmų... Ir kalbėti kiek kitaip kalba. Gal kartais atsigauna, jeigu vel sužaliuos viensėdžiuose sodai ir susirinks jaunimas...

JAUNŲ SKULPTORIŲ DARBAI LIETUVOJE – EUROPOS PARKUI

Toje vietoje, kur yra geo-grafinis Europos centras, bus Europos parkas su skulptūromis. Nepelno siekiančios or-ganizacijos „Mažasis meno cen-tras“ iniciatyva netoli Vilniaus Joneikiškių kaime šią vasarą rengiama skulptorių kūrinių stovykla. Ji susidės ir dviejų dalių: liepos mėnesį skulptoriai kurs darbus iš akmens, rug-pjūčio mėnesį – iš medžio. Daly-vaus daugiausia jauni autoriai – mūsų akademiniis jaunimas bei jų kolegos iš Vengrijos, Suomijos, Graikijos, Norvegijos.

Ruošiama nauja vienetomė „Lietuvos istorija“

BRONIUS JUODELIS

Lietuvos istorijos tyrinėjimai ir leidiniai pusę amžiaus trukusios sovietinės okupacijos laikotarpiu Lietuvoje buvo komunistinės ideologijos vairininkų suvaržyti ir iškreipti, keliant komunizmo ir „placiosios tėvynės“ nuopelnus ir garbę. Sovietmečiu išleisti Lietu-vos istorijos apibendrinamojo po-būdžio darbai Vilniuje lietuvių kalba. Lietuvos TSR istorija – keturtomis (1956, 1963, 1965 ir 1975 metais) ir vienetomis rusų kalba (1957 ir 1978 metais) savo tendencingais duomenimis, isto-rinės tiesos iškraipymu ir kom-unistinės ideologijos „štam-pais“ nebetinka nei mokykloms, nei savoms ar svetimoms kalbo-mis kitų kraštų bibliotekoms. Lietuvai atstačius nepriklausomybę ir atsikračius komunistinio jungo, autentiškos Lietuvos isto-rijos paruošimas ir išleidimas tapo gyvybinės svarbos darbu Lietuvai ir jos reprezentavimui Vakarų pasaulyje, ypač anglo-saksų kraštuose.

„Lietuvos istorijos“ vienetomė anglų ir lietuvių kalbomis paralelinio ruošimo idėja gimė 1991 metais Vilniuje Lietuvos tautinio istorikų komiteto pirmininko dr. Alfonso Eidinto ir Lituistikos tyrimo ir studijų centro Čikagoje pirmininko dr. Jono Račkausko susitikimo metu. JAV bibliote-koms, valstybinėms įstaigoms, mokslo institucijoms vienetomė Lietuvos istoriją sutiko paruošti ir išleisti Lituistikos tyrimo ir studijų centras Čikagoje. Su jo pirmininku dr. Jonu Račkausku teko apie tai pasikalbėti.

kai sukurtos paralelinės kom-pozicijos, kuriose santykinia dvi ar trys fotografijos, pvz., senelis, lipantis į Kryžių kalną, kitas senelis pušyne. Maja baigia University of Chicago Bachelor of Arts laipsniu iš meno. Kilusi iš Boston'o, studijų metais aktyviai dalyvavo Čikagos lietuviškame gyvenime: dainavo „Dainavos“ ansamblyje, šoko „Spindulio“ grupėje, priklausė studentams ateitininkams, dirbo Lemont'o liutuinistinėje mokykloje kaip meno mokytoja.

– Sakykite, kas ruošia šią „Lietuvos istorijos“ naują vienetomė lietuvių ir anglų kalbomis?

– Šios studijos skyrių autoriai daugiausia yra Lietuvos mokslų akademijos Lietuvos istorijos insti-tuto bendradarbiai, jaunosios kartos lietuvių istorikai. Prois-torija parašė archeologas Albinas Kuncevičius, vidurinių amžių da-lį – Zigmas Kiaupa ir dr. Jūratė Kiaupienė, 19-ojo šimtmečio isto-riją – dr. Egidijus Aleksandravičius, nepriklausomos Lietuvos (1918-1940) istoriją – dr. Alfonsas Eidintas, o apie jos užsienio politiką – dr. Vytautas Žalys. Sovietinės ir nacių Vokietijos okupacijų metus aptarė dr. Gediminas Rudis ir dr. Rimantas Zizas, o naujausius istorinius įvykius analizavo dr. Česlovas Bauža ir University of Wisconsin istorijos profesorius Alfred Erich Senn.

Lietuvių kalba veikalo ruošimo ir leidimo darbams vadovauja dr. Alfonsas Eidintas Vilniuje. Ang-lų kalba tos pačios istorijos verti-mo ir redagavimo darbus prižiū-ri dr. Robertas Vitas, LTSC vykdomasis vicepirmininkas. Prie darbo Čikagoje taip pat prisideda Raimundas Lopata, jaunas istori-kas iš Lietuvos, kuris iki vasaros galo dirbs mūsų centre prie šios

istorijos redagavimo. Prie re-dagavimo taip pat prisideda isto-rikas Jonas Dainauskas, LTSC tarybos sekretorius.

– Kas finansuoja „Lietuvos istorijos“ naują vienetomė paruoši-mą?

– Šis veiklas gan didelis, turės daugiau kaip 700 puslapių. Tokiam darbui reikia gan stiprios paramos. Paruošiamųjų darbų są-mata siekia 11,000 dolerių. LTSC planuoja šią istoriją anglų kalba galutinai paruošti spaustuvei 1994 metų sausio mėnesio pirmą savaitę. Tai reiškia, kad LTSC turi paruošti bent 100 puslapių mėnesį, kad suspėtų knyga išlei-siti iki kitų metų vasario mėnesio. Tai labai didelis užsimojimas ir reikalauja labai daug darbo jėgų.

– Kaip bus ruošiamas „Lietuvos istorija“ anglų kalba? Kas suda-rys jos redakcinį kolektyvą?

– Angliškąją laidą bus ruošia-ma pas mus, Čikagoje. Mes gau-name iš Vilniaus tekstus beveik kas savaitę. Tie tekstai būna jau „išversti“ į anglų kalbą Lietuvoje. Tai reiškia, kad prie jų mums dar reikia gana kruopščiai padir-bėti. Vieno skyriaus skaitymas ir redagavimas pareikalauja bent dviejų savačių darbo. Pirmą kartą skaito du anglistai, o po to galutinį skaitymą atlieka dr.

Robertas Vitas. Mūsų kompute-rių vadas ir technikos direktorius Tomas Miglinas yra atsakingas už tekstų įvedimą į kompiuterius su lietuvišku raidynu. Jis dirba kartu su viena darbininke, vien šį darbą dirbančia penkias dienas per savaitę. Kai tekstai išeis iš LTSC, jie bus pilnai paruošti spausdinimui. Žinome, kad tai yra labai svarbus ir labai įtem-pas darbas, kuris turi būti baig-tas septynių mėnesių laikotarpiu.

– Kokia angliškos laidos apim-tis ir tiržas?

– Šio 700 puslapių veikalo apimtis yra nuo Lietuvos proisto-rės iki 1993 metų. Tiržas anglų kalba bus apie 3,000 egzemplio-rių kietais viršeliais.

– Iš kur ateis lėšos šio veikalo išleidimui Vilniuje lietuvių kalba – kuris taip svarbus Lietuvos mo-kykloms, įstaigoms, bibliotekoms – kai dabar Lietuvoje visko trūks-ta?

– Dr. Alfonsas Eidintas jau yra pasirašęs sutartį su Lietuvos valstybine leidykla dėl Lietuvos istorijos leidimo Lietuvoje. Ten pirmą laidai numatytas 150,000 egzempliorių tiražas. Lietuvos isto-rijos paruošimą Vilniuje pare-mė Lietuvos fondas, iš savo vieno milijono dolerių skirtų Lietuvai.

– Ačiū dr. Jonui Račkauskui.

Dalis naujos „Lietuvos istorijos“ redakcinio kolektyvo Lietuvos istorijos institute, Vilniuje, šių metų vasario mėnesį: Zigmas Kiaupa, dr. Robertas Vitas, dr. Jonas Račkauskas, dr. Jūratė Kiaupienė, dr. Rimantas Zizas, dr. Česlovas Bauža ir dr. Alfonsas Eidintas.

Stasio Zumbio nuotrauka